

Modrzejewska na portretach, fotografiach i pocztówkach

Joanna Sokołowska-Gwizdka

Helena Modrzejewska była często portretowana, fotografowana, jej wizerunki znajdowały się na pocztówkach, monetach, znaczkach pocztowych, pudełkach od zapalek. Pozostało po niej bardzo bogate archiwum dokumentujące role, stylowe kostiumy teatralne i obraz kobiety swojej epoki. Jej twarz uwieczniona na fotografiach znajduje się w wielu muzeach, bibliotekach, kolekcjach prywatnych w Polsce i w Ameryce.

Helena Modrzejewska na portrecie Tadeusza Ajdukiewicza

Helena Modrzejewska na portrecie Charlesa Durana

Najbardziej znanym, wielokrotnie reprodukowanym portretem jest dzieło olejne pędzla Tadeusza Ajdukiewicza, które wisi w Muzeum Narodowym, w Sukiennicach w Krakowie. Modrzejewska stoi z dumnie uniesioną głową, tajemniczy uśmiech błąka się na jej twarzy, bogata suknia z trenem wije się wokół niej, artystka trzyma w jednym ręku książkę, drugą ręką unosi tren, a wszystkiemu przygląda się duży pies.

Portret pochodzi z okresu, gdy Modrzejewska przyjechała, po raz pierwszy od wyjazdu z Ameryki, do Krakowa na gościnne występy z okazji jubileuszu Ignacego

Kraszewskiego w 1880 roku. Jubileusz ten stał się wielkim zjazdem Polaków oraz manifestacją antycarską i antypruską. Po wspaniałym przedstawieniu sztuki „Miód kasztelański” Kraszewskiego, w której Helena zagrała główną rolę, aktorka była witana i żegnana owacyjnie, a na widowni siedziała jej matka, osłupiała i jedyna nie klaszcząca. Potem odbył się bal w Sukiennicach, z gigantycznym polonezem. Dochód z balu - 8000 guldenów przeznaczono na pomnik Mickiewicza w Krakowie. Pani Helena tańczyła całą noc, a jej wspaniała suknia przeszła do legendy. Modrzejewską obwołano drugą królową balu, bowiem pierwszą musiała być księżna Zuzanna Czartoryska.

Przybyli tego wieczoru artyści uchwalili jednogłośnie, że musi powstać w Sukiennicach Muzeum Sztuki Polskiej. Tadeusz Ajdukiewicz (1852-1916), znany krakowski malarz, portrecista sławnych osób, głównie z kręgów artystycznych, zaproponował wówczas Modrzejewskiej namalowanie jej wizerunku. Portret ten miał być jednym z pierwszych eksponatów w nowym Muzeum. Z dzieła Ajdukiewicza Modrzejewska była bardzo zadowolona, czego nie mogła powiedzieć o innym portrecie. pędzla Charlesa Durana, który powstał w Ameryce.

Helena Modrzejewska w „Damie Kameliowej” Aleksandra Dumasa, fot. zbiory specjalne Uniwersytetu Tennessee, Knoxville

Helena Modrzejewska, fot. arch. Joanny Sokołowskiej-Gwizdka

Na fali uwielbienia i reklamy, jeden z bogatych, amerykańskich biznesmenów przeznaczył kilkanaście tysięcy dolarów na portret, który miał odtąd znajdować się w zbiorach Muzeum w Filadelfii. Modrzejewska zabiegała o to, żeby malował ją Henryk Rodakowski. Malarz jednak zlekceważył tę propozycję. Zamówienie dostał modny wówczas światowy portrecista - Charles Duran. Obraz, który powstał za taką cenę był wspaniały, pompatyczny, wręcz „utytułowany”, ale... przedstawiał zupełnie inną

osobę. Modrzejewska była załamana. – To najgorszy portret jaki mi kiedykolwiek namalowano – mówiła.

Pozowanie do fotografii artystka traktowała z dużym pietyzmem. Zdawała sobie sprawę, że gra na scenie jest ulotna, a to, co po niej zostanie, to właśnie fotograficzny wizerunek. Przygotowywała się do sesji zdjęciowej z całą powagą. W atelier przebierała się w kostiumy i nie tylko pozowała, ale grała, jak na scenie. Dzięki temu fotografie przekazują głębię, przeżycie sceniczne, pokazują gest, mimikę, dają złudzenie ruchu. Są też fotografie statyczne, głównie dotyczy to portretów, pokazujących artystkę prywatnie. Patrząc na nie wydaje się, jakby postać zastygła na zawsze, a fotograf uchwycił ten jedyny, niepowtarzalny ułamek sekundy, z wielu sekund jej życia.

Miała swoje ulubione zakłady fotograficzne. O XIX wiecznych fotografach można dowiedzieć się z podpisów i pieczętek na odwrocie fotografii. Krakowskim zakładem, z którego pochodzi część zachowanych fotografii był „A Szubert, ulica Krupnicza 17”.

Helena Modrzejewska jako Ofelia w „Hamlecie” na fotografii Walerego Rzewuskiego,
fot. arch. Joanny Sokołowskiej-Gwizdka

Helena Modrzejewska, jako Małgorzata w „Fauście” Goethego na fotografii Walerego Rzewuskiego, fot. zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Warszawie
Walery Rzewuski, do miejsca swojego zakładu dodał opis - „ulica Kopernika 29, na przeciw zakładu klinicznego”. Innym miejscem słynnego XIX wiecznego krakowskiego fotografa był „Zakład Fotograficzny Walerego Rzewuskiego, ulica Wesola, Podwale, nr 27 B”. Z Walerym Rzewuskim łączy się m.in. historia pięknych fotografii Modrzejewskiej w roli Małgorzaty z „Fausta” Goethego. Do tej pory

przyciągają uwagę swoją wyjątkowością i dramatyzmem postaci. kobieta. Do tego Modrzejewska wygląda na nich jak współczesna kobieta.

Zapewne nikomu nie przyjdzie do głowy, że odbyły się tylko dwa spektakle „Fausta”: 13 lutego i 14 lutego 1869 r. W sobotę – wielka premiera, w niedzielę – wielka kłapa. I nikt by o tym spektaklu nie pamiętał, gdyby nie fotografie znakomitego Walerego Rzewuskiego.

W pracowni Walerego Rzewuskiego została utrwalona jeszcze inna spektakularna rola Modrzejewskiej – Ofelia z „Hamleta” Szekspira. Rola ta jest dość znacząca w karierze Modrzejewskiej. Aktorka napisała w pamiętniku w 1877 roku:

Postanowiłam sobie, że w każdym mieście, gdzie będę w Stanach, zawsze jeden wieczór będę grać scenę Ofelii po polsku, żeby zarozumiałym Jankesom pokazać, że i my coś umiemy i żeby nie zapomniano, jakiej narodowości jestem.

We Lwowie Modrzejewska korzystała z zakładów: „Józef Eder, Zakład malarsko fotograficzny, Hotel Angielski” i „J. Stahl, Atelier w Rynku, nr 164”. W Warszawie natomiast, kiedy była gwiazdą Teatrów Rządowych fotografowała się w zakładach: „Karoli & Pusch, Fotografia Teatrów w Warszawie, ul. Miodowa 4”, Karola Beyera (1818-1877), potem zakład ten nazywał się – „J. Kostka i Mulert” i mieścił na Krakowskim Przedmieściu, „Fotografia Artystyczna, Konrad, ulica Erywańska, (Plac Zielony) nr 8”, a także w zakładzie „Kloch i Dudkiewicz”. Jeden z fotografów reklamował się: „Fotografije wieczorne pierwsze w kraju, M. Dutkiewicz, Krakowskie Przedmieście 411”.

Najwięcej doskonałych fotografii Modrzejewskiej z warszawskiego okresu wyszło z pracowni Jana Mieczkowskiego (1830-1889), róg Senatorskiej i Miodowej.

Fotograf urodził się w 1830 r. w zdeklasowanej rodzinie szlacheckiej. W młodości pracował w zakładzie fotograficznym (dagerotypii) dr Karola Szczodrowskiego w Warszawie. U niego nauczył się zawodu, dzięki czemu mógł w 1853 r. założyć własne atelier. Po początkowych niepowodzeniach i bankructwie udało mu się zbudować zakład zatrudniający kilkudziesięciu pracowników i najlepszych fotografów warszawskich. Przez kilka lat posiadał także zakład fotograficzny w Paryżu przy ul.

Avenue de Opera. Mieczkowski otrzymał wiele nagród i odznaczeń państwowych. W 1875 r. założył dziennik teatralny „Antrakt” przekształcony później w „Kurier Poranny”.

Zyskał sławę jako doskonały portrecista m. in. Adama Mickiewicza i Ignacego Paderewskiego. Na początku lat 70. zainteresował się osobą Heleny Modrzejewskiej, którą utrwalił w bardzo wielu rolach teatralnych.

Helena Modrzejewska jako Kleopatra w „Antoniuszu i Kleopatrze”, Pracownia Fotograficzna Jana Mieczkowskiego, fot. Zbiory Muzeum Teatralnego w Warszawie

Helena Modrzejewska, Pracownia Fotograficzna Jana Mieczkowskiego, fot. arch. Joanny Sokołowskiej-Gwizdka

Córka Jana Mieczkowskiego, Maria wyszła za mąż za ziemianina spod Radomska Antoniego Kamockiego, właściciela majątku Kocierzowy. Od 1878 r., w specjalnym albumie, gromadziła zdjęcia wykonane w atelier ojca. Obok fotografii rodzinnych znalazło się w nim kilkadziesiąt zdjęć Heleny Modrzejewskiej wykonanych w latach 1871-1872. Album Kamockich znajduje się obecnie w zasobie Archiwum

Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim jako znacząca część archiwum rodzinno - majątkowego Kamockich z Kocierzowych.

W Ameryce artystka korzystała m.in. z zakładów: Mora, 707 Brodway, New York; Max Plater , 88 N. Clark Street, Chicago; Photographic Studio, 838 Market Street San Fransisco, Jones, Robinson & Co.; Taber, No 121 Post Street, San Fransisco; Scholl, 112, 114 North 9th Street, Philadelphia. Z pracowni fotograficznej Scholla wyszła fotografia Modrzejewskiej w roli Kamili, sztuki granej w Ameryce na podstawie „Damy Kameliowej” Aleksandra Dumasa. Fotografia ta obiegła cały kraj w postaci popularnej pocztówki. Modrzejewska ma tam suknię, która sama zaprojektowała i uszyła z pomocą biegłej krawcowej, z białego atłasu i chusty zrobionej z włóczki, z frędzlami. Podobno kostium ten „wstrząsnął żeńską częścią publiczności”.

Na podstawie analizy fotografii wiele można powiedzieć o bogactwie ról i różnorodnych scenicznych klimatów. Jest to jednak temat na osobny artykuł.

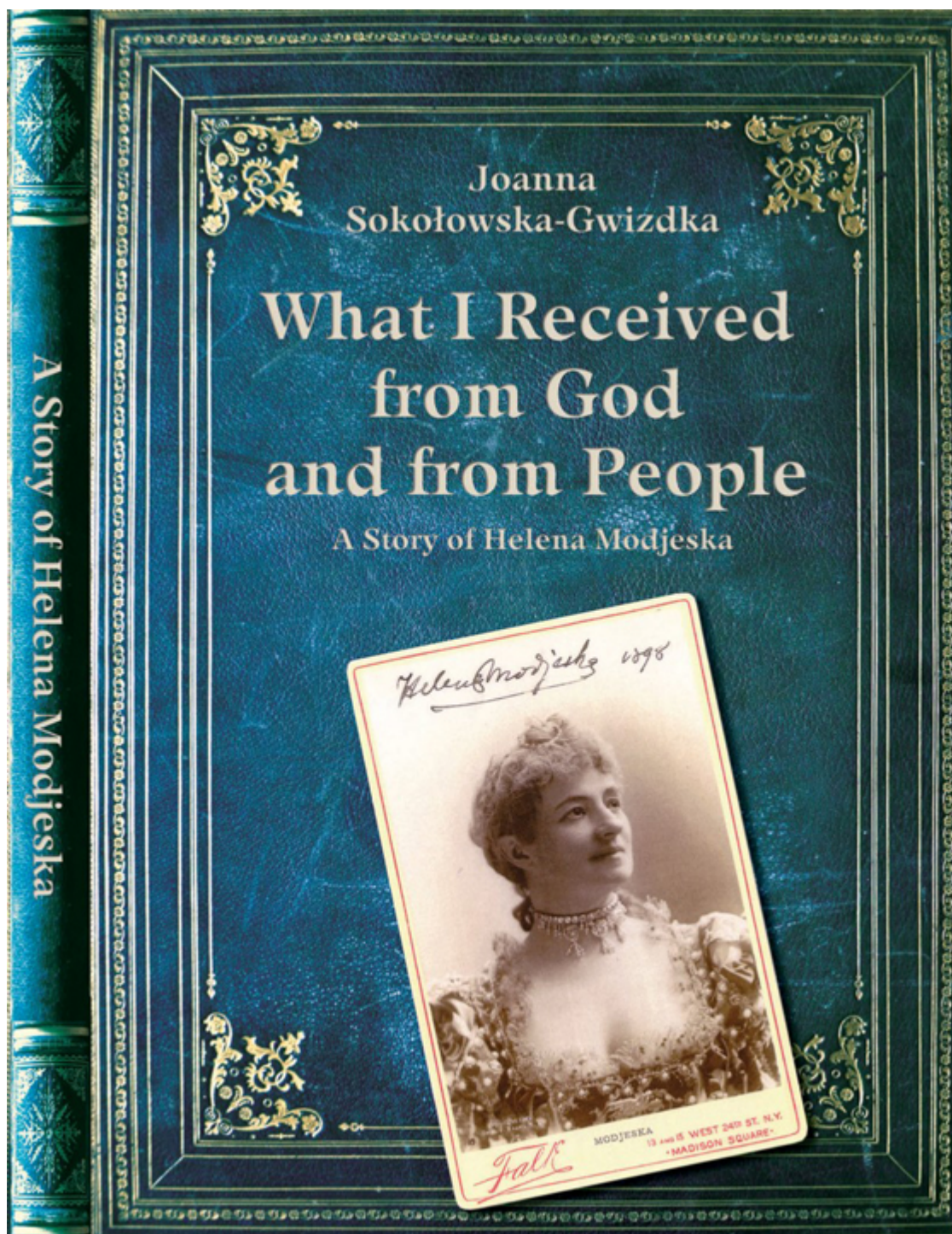
A Story of Helena Modjeska

Joanna
Sokołowska-Gwizdka

Co otrzymałam od Boga i ludzi

Opowieść o Helenie Modrzejewskiej

Joanna Sokołowska-Gwizdka: Co otrzymałam od Boga i ludzi. Opowieść o Helenie Modrzejewskiej, BoRey Publishing, New Jersey 2009.

Dwujęzyczna książka o Helenie Modrzejewskiej, zaprojektowana jak XIX-to wieczny pamiętnik, będąca krótkim portretem tej niezwykłej postaci i wprowadzająca czytelnika w jej świat, to dobry prezent dla młodzieży polskiego pochodzenia, aby poznały historię, a także jako prezent od Polaków dla Amerykanów, aby pokazać,

że i my Polacy mamy wkład w budowaniu kultury na tym kontynencie.

https://www.amazon.com/Received-People-Helena-Modjeska-Modrzejewska/dp/0615293441/ref=sr_1_1?ie=UTF8&qid=1511375815&sr=8-1&keywords=Sokolowska-Gwizdka

Galeria

Helena Modrzejewska jako Rozalinda, ze sztuki „Jak wam się podoba” Szekspira, Nowy Jork, 1882 r., fot. zbiory Muzeum Teatralnego w Warszawie

Helena Modrzejewska jako Rozalinda, ze sztuki „Jak wam się podoba” Szekspira, Nowy Jork, 1882 r., fot. zbiory Muzeum Teatralnego w Warszawie

Helena Modrzejewska jako Porcja w „Kupcu weneckim” Szekspira, Nowy Jork, 1898 r., fot. zbiory Muzeum Teatralnego w Warszawie

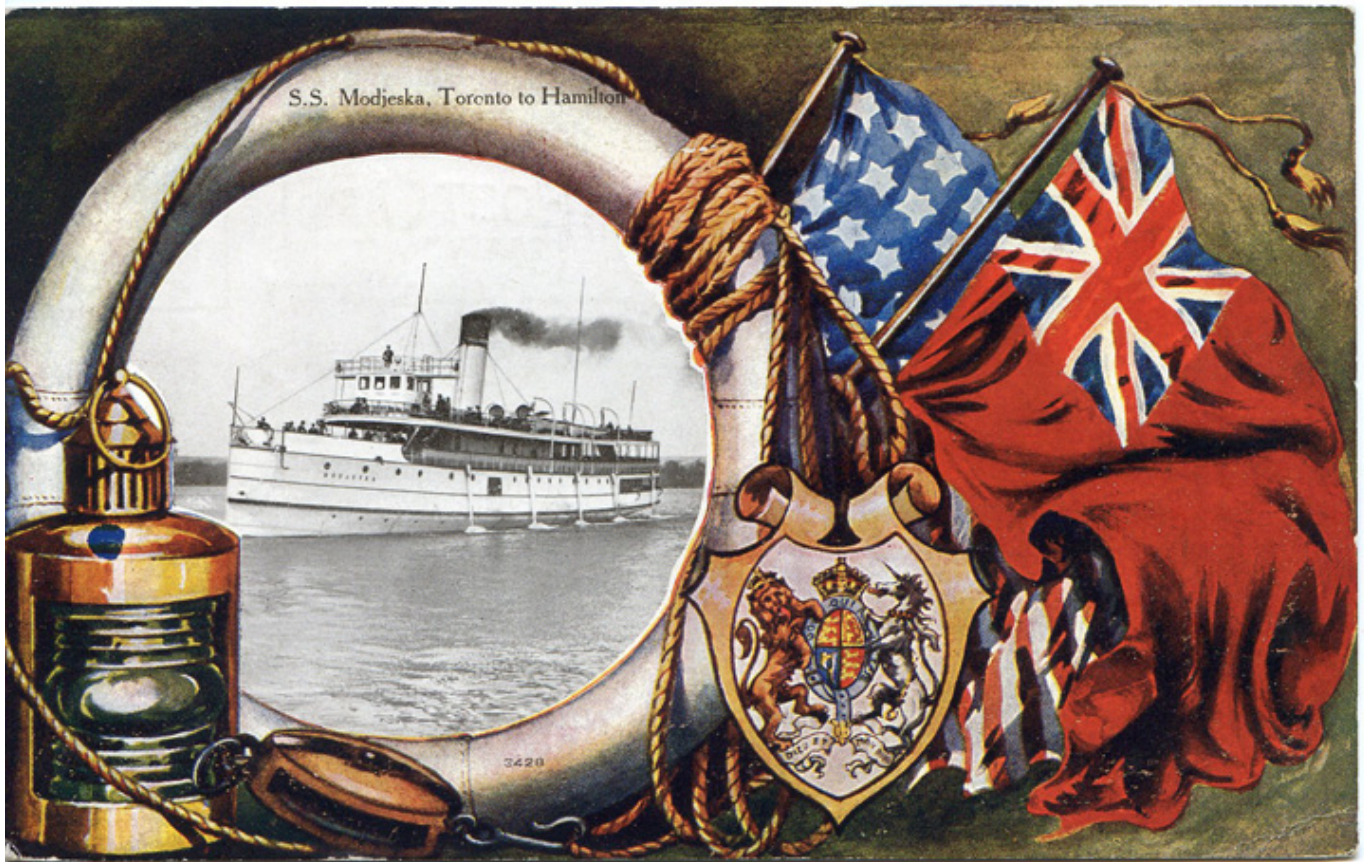
Helena Modrzejewska jako Dama Kamieliowa w sztuce Aleksandra Dumasa, Chicago 1897 r., fot. zbiory Muzeum Teatralnego w Warszawie

Ranczo Heleny Modrzejewskiej w Arden, pocztówka

Ranczo Heleny Modrzejewskiej w Arden, pocztówka

Statek „Modjeska”, który pływał po Jeziorze Ontario w Kanadzie, pocztówka.